

PRŮVODCE NAUČNOU STEZKOU

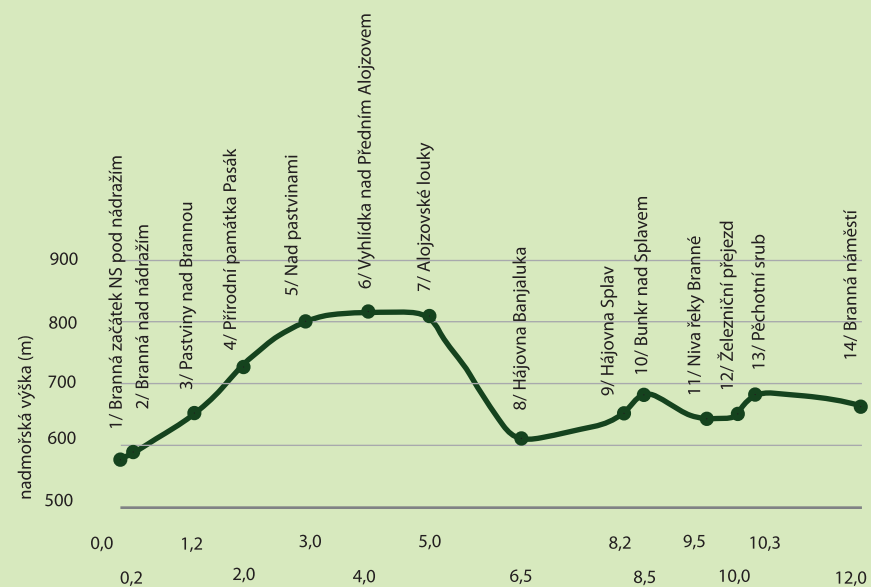
PASÁK

PRŮVODCE NAUČNOU STEZKOU PASÁK

Délka: 12,5 km**Počet zastavení:** 14

Dostupnost: Stezka je určena pro pěší. Je snadno dostupná s možností volby kratšího okruhu pro méně zdatné návštěvníky či rodiny s dětmi. Trasa vede pěšinami přes louky i skalní výchozy, lesem, polní cestou i lesní asfaltkou. Není vhodná pro cyklisty. Začátek je v Branné pod nádražím (BUS a VLAK), parkování vozidel je možné na náměstí, kde je i poslední tabule naučné stezky.

Zastávka č. 11

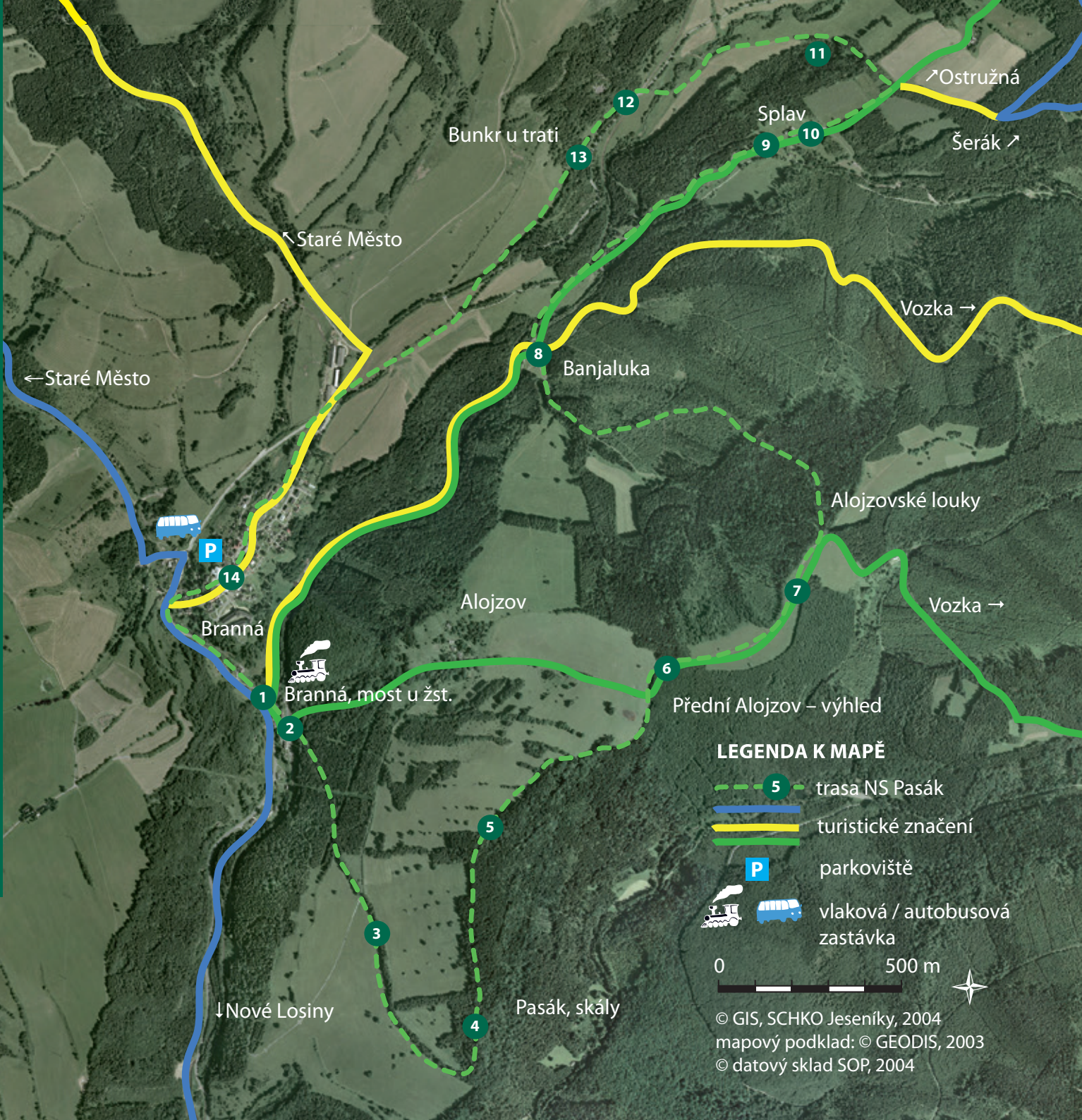
POPIS

Naučná stezka Pasák byla zřízena v krajinářsky působivém okolí Branné v roce 1980. Původně měla 6 zastavení a délku 9,5 km.

Její obnova proběhla v roce 1999 ve spolupráci Správy CHKO Jeseníky, ZO ČSOP v Jindřichově u Šumperka, obce Branná a s. p. Lesy ČR, Lesní správy Hanušovice s příspěvím Vlastivědného muzea v Šumperku a Jeseníku. Naučná stezka má nyní 14 zastavení a délku 12,5 km. Zastavení naučné stezky jsou koncipována tak, že návštěvník se seznámí nejen s rozmanitostí přírodního bohatství a nevídanými krajinnými scenériemi, ale i historií obhospodařování tohoto kraje, kulturními a technickými památkami včetně pohraničního opevnění z doby před 2. světovou válkou.

Tato rozmanitost NS Pasák je u nás výjimečná a činí ji velmi atraktivní pro širokou veřejnost.

Stezka začíná železničním podchodem.

HISTORIE A VÝZNAM ŽELEZNICE NA BRANENSKU

Pro hospodářský a turistický rozvoj mělo zprovoznění železniční trati Hanušovice–Glucholazy v roce 1888 zásadní význam. Trať dlouhá 57 km navázala na rakouskou a pruskou železniční síť a vytvořila tak dopravní spojení se světem zejména pro expedici vytěženého dřeva, kamene a dalších produktů z místních zdrojů.

Trasa pokračuje doprava vzhůru svážnicí a pastvinami pěšinkou v remízku.

Lokomotiva na trati Hanušovice–Glucholazy ve 40. letech 20. století

KVĚTENA OKOLÍ BRANNÉ

Přestože louky a pastviny, kterými v okolí Branné procházíte, byly v minulosti vytvořeny člověkem a jejich další existence je na jeho činnosti plně závislá, vyvinuly se na nich postupem času pestrá a zajímavá rostlinná společenstva, hostící řadu vzácných a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů.

Jak si sami můžete všimnout, liší se druhové složení rostlin na loukách podle poměrů na stanovišti – důležitá je např. dostupnost živin v půdě, osluněnost nebo zastíněnost

Lilie cibulkonosná

Violka rolní, foto: Zdeněk Pazdera

stanoviště, s tím související vlhkost, sklonitost apod. Nejen na tyto, ale i na řadu dalších rysů prostředí rostliny reagují a podle toho potom vypadá i druhové složení luk. Do těchto přírodních vztahů mezi rostlinami navíc vstupuje zemědělec, který louky a pastviny pravidelně kosí nebo nechává přepásat, čímž brání růstu semenáčků stromů a vzniku lesa, který by tu jinak přirozeně rostl. Svou činností tak člověk pozměňuje konkurenční vztahy mezi rostlinami, umožňuje přežívání konkurenčně méně zdatných druhů a v konečném důsledku tak zvyšuje i druhovou pestrost lučních společenstev.

Ze vzácnějších druhů, se kterými se můžete na zdejších loukách setkat, stojí za zmínku výskyt několika druhů vstavačovitých rostlin, neboli orchidejí – růžově kvetoucí pětiprstky žežulníku (*Gymnadenia conopsea*), bílého vemeníku dvoulistého (*Platanthera bifolia*) či velmi nenápadného bradáčku vejčitého (*Listera ovata*) s drobnými zelenými květy, který snadno přehlédnete. V době květu zdobí louky sytě oranžové květy vzácné lilie cibulkonosné (*Lilium bulbiferum*).

Pokračujeme pěšinou v remízku a na kraji lesa vystoupáme doleva na Pasák.

Pětipstka žežulník ↑

Vemeník dvoulistý ↓, foto: Zdeněk Pazdera

Pasák, foto: Martin Kočí

té škrapy. Jsou to malé a relativně úzké rýhy a zářezy, na skalním povrchu. Vznikly agresivním působením vody, sněhu a ledu na vápnité části horniny.

Stezka dále vede pěšinou mezi skalami a po okraji lesa.

PŘÍRODNÍ PAMÁTKA PASÁK

Pasák představuje jeden z nejrozsáhlejších skalních útvarů v Jeseníkách. Předmětem ochrany je komplex skalních mrazových srubů a izolovaných skalek s drobnými erozními pruhy. Nad hranu skalní stěny ční několik skalek bizarních tvarů, připomínajících kovadlinu, plotnu nebo skalní okno. To má výšku 3,5 m, délku 5 m a šířku 2 m. K dominantní izolované skále, členěné římsami, výčnělky a převisy se vztahuje pověst o zkaženém pastýři, který byl pánem Jeseníků potrestán za to, že si nevážil svěřeného stáda ovcí. Z drobných erozních tvarů jsou zajímavé žebrovi-

Bramborníček hnědý, foto: Petr Šaj

FAUNA OKOLÍ BRANNÉ

Pestrá mozaika přírodního prostředí podhorské oblasti s citlivě obhospodařovanými pozemky vytváří vhodné podmínky pro život mnoha druhů živočichů. Pastviny a louky obývají typická ptačí společenstva charakterizovaná celosvětově ohroženým druhem chřástalem polním, který se stal předmětem ochrany Ptačí oblast Jeseníky, dále silně ohroženou křepelkou polní, bělořitem šedým, pěnicí vlažskou a ohroženým ťuhýkem obecným. Minulostí je ze zdejších tokanišť již vymizelý tetřívek obecný a skřivan

Krkavec velký, foto: Petr Šaj

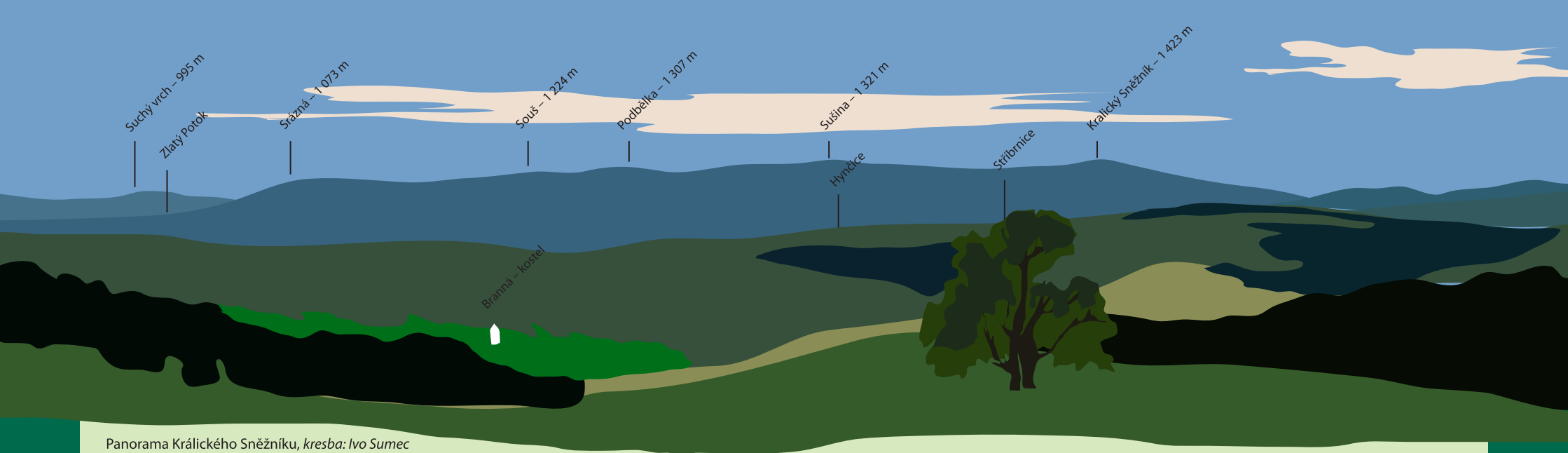
lesní. Rozmanitost prostředí s bohatou potravní nabídkou a možnostmi ke hnízdění dokládají dobře zastoupené vzácné lesní druhy jako jsou čáp černý, holub doupňák, kos horský, sýc rousný, datel černý a žluna šedá, na skalních útvarech pak výr velký nebo krkavec velký. Hojně remízky vzniklé povětšinou na hromadnicích obývá plšík lískový, ale i plazi, zejména kriticky ohrožená zmije obecná, ještěrka

Sýc rousný, foto: Petr Šaj

živorodá a množství bezobratlých. Na čisté vody horských bystřin a říčky Branné je úzce vázaný výskyt skorce vodního i dalšího typického obyvatele vodních toků konipasa horského, často zde loví „létající drahokam“ ledňáček říční menší pstruh, ale vzácně ukořistí i ohroženou vranku pruhoploutvou. Druhová rozmanitost (biodiverzita) okolí Branné se dochovala na ekologicky vyvážené úrovni a v dobré kvalitě.

Po okraji pastvin a skrz cíp lesa dojdeme k další zastávce

Panorama Králického Sněžníku, kresba: Ivo Sumec

TOPOGRAFICKÁ ORIENTACE

Výhled na panorama Králického Sněžníku s nejvyšší horou stejného jména (1 423 m n. m.), pod jejímž vrcholem v nadmořské výšce 1 380 m pramení řeka Morava. Z této zastávky je možno sestoupit po zelené turistické značce zpět do Branné přes osadu Přední Alojzov (cca 1,5 km).

Trasa pokračuje doprava po ní cestou.

Hromadnice u Alojzova, foto: Marcel Šos

MEZE A HROMADNICE

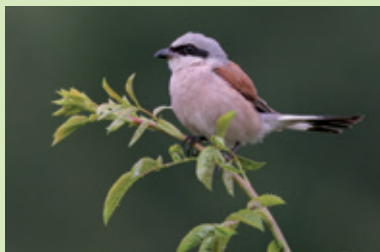
Němí svědkové usilovné práce generací původních osadníků vznikaly při kultivaci kamenitých pozemků. Tyto kamenné hromadnice neboli také agrární haldy svou velikostí a důmyslným stavebním provedením představují mnohdy vzácné unikáty. Po odsunu německého obyvatelstva a výrazné změny způsobu hospodaření s využitím mechanizace přestaly tyto hromadnice po několika stovkách let růst a začaly zarůstat keři a stromy. Mnohdy tyto útvary při zcelování pozemků zanikly nebo je nacházíme daleko od vesnic uprostřed zpravidla smrkových lesů. A kde se tu vzaly? Hromadnice v lesích ukazují, jak vysoko se až táhla políčka, která pohltit po 2. světové válce na opuštěných pozemcích vysazený les.

Čáp černý ↑, foto: Petr Šaj

Chrpa čekánek ↓, foto: Zdeněk Pazdera

Řezvák obecný ♂, foto: Petr Šaj

Hvozdičková kroupenatá ♂, foto: Zdeněk Pazdera

Kuna lesní ♀, foto: Zdeněk Chuman

Dnes jsou dávné kamenné valy většinou oživeny svéráznými a velice rozmanitými společenstvy dřevin, jako jsou javory, lípy, střešmchy, břízy, jeřáby, jasany či smrky, byliny, mechů a lišejníků a staly se i hnízdištěm ptáků a úkrytem pro plazy a mnoho různých druhů hmyzu a pavouků. Z ptáků zde nalézá vhodné prostředí pro hnízdění řezvák obecný, budníček menší, linduška lesní, pěnkava obecná, drozd zpěvný, kos a další, z plazů zde loví a ve štěrbinách v kamení zimuje slepýš, zmije nebo ještěrka obecná. Zkrátka a dobře představují tyto agrární haldy ekologicky významný a malebný krajinný prvek v zemědělské krajině. Dívejte se pozorně, možná některé z těchto obyvatel hromadnic sami najdete nebo objevíte další!

Sestoupíme k rozcestí Alojzovské louky, kde se dáme doleva svážnicí.

Mapa železnice ze 40. let 20. století

LESNÍ ÚZKOROZCHODNÁ ŽELEZNICE – HÁJOVNA BANJALUKA

V tomto místě se do druhé světové války nacházelo překladevé nádraží pro dřevo vytěžené v okolních lesích. Potřebu svazu dlouhých klád z těžebních lokalit na Branensku řešil tehdejší lesní úřad v Hanušovicích výstavbou drah o rozchodu 700 mm s důsledným spádem k překladištím. Naložené vlaky sjížděly samospádem, prázdné vozy tahali zpět do lesa koně. Unikátní dílo lesních drah po roce 1937 zcela zaniklo. V tomto místě lze naučnou stezku opustit a vrátit se do Branné po silničce (žlutá turistická značka) podél říčky Branné (cca 1,5 km).

Banjaluka – most lesní železnice ↑

Trasa pokračuje asfaltovou silničkou do mírného kopce.

VODNÍ PLÁVKA DŘÍVÍ

Zvyšování spotřeby palivového a milířového dřeva v důsledku rozvoje osídlení a podnikání znamenalo nutnost vyřešit dopravu z místa těžby k milířům, kde se vyrábělo dřevěné uhlí, a k dalším spotřebitelům. To umožnila tzv. volná plávka dříví na říčce Branné a přítocích až do doby, kdy palivové dříví pro hamry a hutě nahradilo kamenné uhlí přepravované po nově budovaných železnicích.

Stezka dále pokračuje mezi chalupy polní cestou.

Milíř na dobové fotografii ↑

STÁLÉ POHRANIČNÍ OPEVNĚNÍ Z LET 1937–38

Tento rozsáhlý projekt obranné strategie předválečné ČSR spočíval ve vytvoření souvislé linie železobetonových bunkrů různých typů a vybavení. Prioritně byl opevňován úsek severní hranice státu. Mnichovská dohoda opevňovací práce ukončila, přesto bylo např. mezi Brannou a Starým Městem vystavěno na 100 objektů lehkého opevnění.

Každý z nich byl označen písmeny ŘOP (Ředitelství opevňovacích prací) a číselným kódem,

Objekt lehkého opevnění, foto: Ivo Sumec

proto jsou tyto bunkry velmi často nazývány řopíky. Objekty byly vystavěny ve dvou základních odolnostech. První odolnost normální měla odolávat jednomu zásahu 10 cm granátu. Druhá zesílená odolnost se budovala na exponovaných místech a měla odolávat jednomu zásahu až do ráže 15 cm.

Pokračujeme dále polní cestou na rozcestí a doleva po okraji lesa.

DYNAMICKÝ VÝVOJ TOKU ŘÍČKY BRANNÉ

Říčka Branná je ukázkou dynamického vývoje zachovaného přírodního charakteru podhorského toku a jeho nivy. Současný stav je výsledkem povodní z července 1997, kdy povodňová vlna nesoucí množství štěrku a kamení zanesla část původního koryta a vytvořila vedle koryta zcela nové, mělké.

V místě napojení nové trasy toku na původní hlubší koryto vznikl stupeň (splav), který se každoročně posunuje proti proudu o několik metrů.

PR Niva řeky Branné ↓

Konipas horský ↑, foto: Petr Šaj

Kruštík široolistý ↓, foto: Zdeněk Pazdera

Za jedenáct let tak tento vodní skok urazil asi devadesát metrů a každé jaro při vyšších průtocích díky zpětné erozi putuje dál. V takovém přírodním toku nachází vhodné podmínky pro život pstruh potoční a chráněná vranka pruhoploutvá, v úžlabích vyvrácených kmenů ležících nad říčkou hnízdí skorec vodní, v okolních jar-
ních tůních se rozmnožuje ropucha obecná.

Jedinečný přirozeně utvářený tok, který jako jeden z mála nebyl po povodních tvrdě upraven, byl spolu s výskytem řady druhů časně kvetoucích rostlin jako sněženka podsněžník, bledule jarní, křivatec žlutý, sasanka hajní, sasanka pryskyřníková či lýkovec jedovatý důvodem pro vyhlášení přírodní rezervace Niva Branné.

Rezervaci projdeme po okraji louky, kolem bunkru a přes lávku k železničnímu přejezdu.

HORNICKÁ ČINNOST A PRŮMYSLOVÉ PODNIKÁNÍ NA BRANENSKU

Archivní prameny zmiňují získávání zlata rýžováním i kutáním, význam zdejšího dolování dokladuje udělení horního práva obci již v roce 1340. Těžila se měděná a železná ruda, v lomech vápenec, mramor a grafit. Zdejší průmysl byl proto zaměřen na zpracování těchto surovin, nerostné bohatství se stalo zdrojem dávné prosperity tohoto regionu. V místě kde stojí informační tabule stávala do počátku 20. století kruhová pec na pálení vápna a v jejím nejbližším okolí několik vápencových lomů. Na tomto místě se výsledný produkt překládal na železniční vlečku.

Stezka dále vede po starém železničním náspu a do kopce po lesní cestě.

Opuštěný vápencový lom u Branné, foto: Leo Bureš

SAMOSTATNÝ PĚCHOTNÍ SRUB ST.M. – S 50 „U TRATI“

StM-S 50 „U trati“ je atypický samostatný pěchotní srub jehož bojovým úkolem bylo postřelovat důležitou silnici a železnici vedoucí do vnitrozemí. Je postaven v II. třídě odolnosti, to znamená, že tloušťka stropu je 2,0 m a čelní stěny 2,25 m. Betonáž probíhala 16.–22. srpna 1938 a spotřebovalo se celkem 1 132 m³ betonu. Hlavní zbraní byl protitankový kanón ráže 47 mm spřažený s těžkým kulometem ráže 7,92 mm. Výzbroj doplňoval lehký kulomet vzor 26 v pancéřovém zvonu.

Pěchotní srub StM-S 50, foto: Jan Kroupa

Po dokončení srubu mělo tvořit osádku 15 vojáků. Objekt je stavebně nedokončen (chybí zához, cihelné příčky, osazení pancéřového zvonu), nebyly zde zbraně ani vnitřní vybavení. Po domluvě (nejlépe pět dní předem) lze objekt navštívit.

Kontakt pro možnost prohlídky

Jan Kroupa, Alšova 574, 790 01 Jeseník
tel.: 607 226 490
www.stm-s50.cz

Pokračujeme lesní cestou a pěšinou po okraji pastvin, dále přes hlavní silnici a úvozem na okraj Branné.

VÝZNAMNÉ PAMÁTKY OBCE BRANNÉ

Seskupení staveb pozdně renesančního charakteru vytváří výraznou architektonickou dominantu, proto bylo historické jádro prohlášeno městskou památkovou zónou. K nejvýznamnějším stavbám patří hrad Kolštejn ze 14. století s renesančními budovami středního a dolního zámku, renesanční farní kostel Svatého Michala, který byl postaven počátkem 17. století (vysvěcen 1614), tehdy jako evangelický kostel Zmrtvýchvstání Krista. V roce 1743 byl v katolickém duchu opraven (nástavba zvonice, fasády), při té příležitosti bylo změněno jeho zasvěcení na dnešní. Další opravy proběhly po požáru roku 1852 a v roce 1907. Zajímavá je i budova sídla fojtství z přelomu 16. a 17. století a další.

Branná, foto: Marcel Šos

K nádraží se dostaneme uličkou mezi domy a po asfaltové silnici (0,5 km).

Vydala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR – Správa CHKO Jeseníky

Autoři textu: Správa CHKO Jeseníky a Jan Kroupa

Foto: Leo Bureš, Zdeněk Chuman, Martin Kočí, Jan Kroupa, Zdeněk Pazdera, Ivo Sumec, Petr Šaj a archiv Správy CHKO Jeseníky

Mapa: SCHKO Jeseníky

Grafické zpracování: sumec+ryšková

Tisk: Kartis+Co., s.r.o.

Rok vydání: 2008

Náklad: 7 000 ks

ISBN 978-80-87051-51-1